

Лінтур І.В., Ковач Х.М.

ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ ЯК НАПРЯМ МІНІМІЗАЦІЇ ЇХ НЕГАТИВНИХ ВПЛИВІВ

Стаття присвячена характеристиці кредитних ризиків у банківській діяльності в цілому, а також пошуку ефективних шляхів зниження. Визначено найефективніші та найбільш поширені способи аналізу кредитних ризиків та вибору потрібних методів їх вимірювання. Окреслено внутрішні і зовнішні напрямки мінімізації, способи зменшення негативних впливів кредитних ризиків на банківську діяльність у цілому.

Ключові слова: кредитний ризик, управління ризиком, нормативи кредитного ризику, мінімізація кредитного ризику.

ВСТУП

Постановка проблеми. Кредитні операції є найдохіднішим видом операцій у банківській діяльності. Водночас вони є найбільш ризикованими, тому потребують ґрунтовного вивчення та регулювання на всіх рівнях банківської системи України, знаходження різних шляхів мінімізації кредитного ризику, що свідчить про актуальність окресленого питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження шляхів зниження кредитних ризиків як напряму мінімізації їх негативних впливів зробили такі вчені: Верхуша Н. [1], Івасів Б. [2], Лляшенко С. [4] та ін. Разом з тим не всі аспекти цієї багатогранної проблеми з'ясовані і отримали належне обґрунтування.

Формулювання цілей статті. Метою статті є виокремлення шляхів зниження кредитних ризиків як напряму мінімізації їх негативного впливу. Отже, необхідно визначити найефективніші способи аналізу, методи вимірювання і шляхи зниження їх негативних впливів на діяльність банку зокрема а також банківської системи України загалом.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В сучасних умовах ринкової економіки при здійсненні кредитування банк неодмінно управляє ризиком. Він може діяти кількома способами: прийняти кредитний ризик або мінімізувати його [2, с.39].

Існують як зовнішні, так і внутрішні способи мінімізації кредитних ризиків. Серед зовнішніх способів регулювання кредитного ризику банку© можна виділити, на нашу думку, економічні нормативи діяльності банку, які доводить НБУ. Зокрема, це нормативи кредитного ризику: максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента – Н7 (не більше 25%); великих кредитних ризиків – Н8 (не більше 8-ми кратного розміру

регулятивного капіталу); максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру – Н9 (не більше 5%); максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам – Н10 (менше 30%) [5].

Аналіз середніх значень економічних нормативів наведено в табл. 1.

Аналіз даних наведених в табл.1 дав можливість підсумувати таке:

1) протягом усіх аналізованих років значення нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента не перевищувало нормативного – 25%. Якщо у 2010 році його значення становило 22,22%, то до квітня 2014 року воно досягло 22,68%, що є максимальним результатом усього аналізованого періоду. Найнижче значення показника зафіксовано у 2011 році – 21,85%;

2) динаміка значень нормативу великих кредитних ризиків демонструє нам поступове його збільшення. Якщо у 2010 році його значення дорівнювало 158,28 %, то до квітня 2014 року воно зросло до 192,51%, що на 34,23% більше, ніж у 2010 році. Всі значення нормативу великих кредитних ризиків не перевищують своїх нормативних значень, тобто вони не перевищують регулятивний капітал у 8 кратному розмірі;

3) відбувається різке зниження нормативу максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру. Починаючи з 2010 року (0,86%) його значення різко знижувалося аж до квітня 2014 року і в кінцевому результаті склало 0,32% при його нормативному значенні - менше 5%;

4) зміна значень нормативу максимального розміру сукупних кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам, демонструє менш різке зниження. Максимальне значення нормативу спостерігається у 2010 році (2,82%) при допустимих 30%, а мінімальне – у 2014 році (1,62%).

Також виділяють внутрішні способи мінімізації кредитного ризику. Основними серед них є: оцінка кредитоспроможності позичальника, лімітування, нормування, диверсифікація та створення резервів. Лімітування базується на даних попереднього аналізу кредитоспроможності, який у свою чергу є вельми корисним методом оцінки ризику.

© Лінтур Інна Володимирівна, старший викладач кафедри обліку та фінансів, Мукачівський державний університет, м. Мукачево, тел. (050)8844811, e-mail: gomonai_inna@mail.ru
Ковач Христина Михайлівна, студентка 4 курсу напряму підготовки «Фінанси і кредит», Мукачівський державний університет, м. Мукачево, тел. (099)9174094, e-mail: kristina.kovach.92@mail.ru

Таблиця 1. Середні значення економічних нормативів НБУ за системою банків України [6]

Період (рік)	Сер.знач. Н7	Сер.знач. Н8	Сер.знач. Н9	Сер.знач. Н10
2010	22,22	158,28	0,86	2,82
2011	21,85	160,76	0,74	2,31
2012	22,18	172,12	0,51	2,63
2013	22,48	178,90	0,37	1,98
3 міс.2014	22,68	192,51	0,32	1,62

За визначенням Довгорука П., ліміт – це попередньо встановлена гранична сума кредиту, яку може отримати позичальник [3, с. 63].

Слід зазначити, що деякі науковці, такі, як Верхуша Н.П., визначають лімітування як більш широке поняття. Тобто ліміти, за такою точкою зору, можуть стосуватися не лише сум кредитів. Банки можуть самостійно встановлювати додаткові (законодавчі) обмеження, які можна визначати як ліміти країн, галузі, безпосереднього позичальника, видів забезпечення, валют. Ефект від впровадження лімітування забезпечується через обмеження конкретних ризиків, характеризуючи відповідного клієнта, що є складовими елементами кредитного ризику [1, с.23].

На нашу думку доцільним є розподіл нормування кредитів на дві форми. Перша застосовується у разі відмови банку у наданні позики позичальнику на будь-яку суму, навіть за умови, що позичальник погоджується платити вищу процентну ставку. Друга має місце тоді, коли банк готовий надати позику, але обмежує її розмір до суми, меншої за ту, що хотів би отримати позичальник. Встановлення вищої процентної ставки тільки збільшить можливість того, що банк надає позику з високим ризиком неплатежу за неї. У разі використання другого виду нормування кредитів банки надають позичальникам позики, але не такі великі як позичальники того хотіли б, бо ситуація загострюється зі збільшенням суми позики, а вигода від уникнення ризику значно збільшується. Отже, найкраще для банку дотримуватися першого виду нормування кредитів і відкинути надання позички.

Верхуша Н.П. виділяє також й інший спосіб мінімізації кредитного ризику – це диверсифікація. Диверсифікація – це спосіб мінімізації кредитного ризику на рівні загального портфелю банківських позик. В основі такого управління може бути розпорощення виданих банком кредитів, згрупованих за певними якісними критеріями: величини, строків, наявності забезпечення, виду позичальників, їх галузевої належності, форми власності, фінансового стану та низки інших, що загалом дозволяє банку знизити ризик можливих втрат, пов'язаних із кредитною операцією.

Основними способами, що застосовуються для забезпечення достатньої диверсифікації позичкового портфеля, є такі:

- ✓ диверсифікація позичальників може здійснюватися через пряме встановлення лімітів для всіх позичальників відповідної групи в абсолютній сумі або за сукупною питомою вагою в позиковому портфелі банку;
- ✓ диверсифікація забезпечення, що приймається за позики;
- ✓ застосування різних видів процентних ставок і способів нарахування та сплати процентів за позики;
- ✓ диверсифікація кредитного портфеля за термінами [1, с. 23].

Проте існують також вигоди від спеціалізації у наданні позик. Таким чином, банки краще вивчають особливості надання тих позичок, на яких вони спеціалізуються. Банки вимушені балансувати між вигодами і витратами, здійснюючи водночас і диверсифікацію і спеціалізацію [3, с.62].

Не можемо не погодитись з доцільністю дослідження Ілляшенка С. щодо створення резервів на покриття ймовірних втрат за кредитними операціями. Це є також один із способів зниження ступеня ризику банку. Комерційні банки зобов'язані створювати резерви для відшкодування втрат за основним боргом з усіх видів кредитів. Резерви комерційного банку поділяються на: "резерв під стандартну заборгованість за позиками" та "резерв під нестандартну заборгованість".

В табл. 2 наведено структуру кредитного портфелю ПАТ КБ «ПриватБанк» за групами ризиків за 2009-2011 рр., млн.грн., яка демонструє політику банку щодо формування резервів.

Аналізуючи дані таблиці 2 визначено, що такі кредитні операції як стандартні, під контролем і безнадійні в динаміці за 2009-2011 рр. зросли, при цьому ріст перших двох є позитивною тенденцією, що не можна сказати про останні. Слід відмітити, що за аналізовані 2009-2011 рр. якіснішими зрушеннями відзначається кредитний портфель 2010 р., оскільки більшими темпами приросту характеризувалися кредити низько ризикові – стандартні і під контролем, і навпаки, менш ризикові такі кредитні операції як субстандартні та сумнівні. Саме ці зміни і визначили його як портфель з найкраще сформованою структурою. Натомість, протягом 2011 р. безнадійні і сумнівні позики зросли аж на 77,3% і 41,2% відповідно, а стандартні і під контролем лише на 6,6% і 11,2% відповідно. Але, беручи до уваги те, що за кожним видом кредитної операції сформований страховий резерв, і до того ж резерви під сумнівні та безнадійні кредити за 2011 р. зросли майже пропорційно росту самих кредитів, то можна зробити висновок, що кредитний портфель ПАТ КБ «ПриватБанк» має необхідний ступінь захищеності, а отже і якості.

Що ж до питомої ваги, то найбільша її частка за період 2009-2011 рр. припадає на субстандартні кредити – 52%, 42% та 39% відповідно. Слідом за ними йдуть стандартні та під контролем, які коливаються в межах 18-26%. Частка сумнівних кредитів у структурі портфеля за 2009-2011 рр. у середньому становить 9,2%. Зрозуміло, що найменша частка припадає на безнадійні кредити. Така ситуація є цілком виправданою, оскільки для банківської установи важливим є збереження свого фінансового стану на прийнятному рівні завдяки мінімізації ризику неповернення позичок.

Основною проблемою при створенні резерву на покриття ймовірних затрат є оцінювання потенційних наслідків ризику.

Таблиця 2. Структура кредитного портфелю ПАТ КБ «ПриватБанк» за групами ризиків, млн. грн. [7]

Найменування статті	2009			2010			2011		
	Млн. грн.	пит. вага, %	резерви	млн. грн.	пит. вага, %	резерви	млн. грн.	пит. вага, %	Резерви
Стандартні	24 827,7	19,0	168,2	34 547,9	26,0	255,5	36 830,5	25,2	299,8
Під контролем	23 595,8	18,1	590,3	28 525,0	21,5	923,8	31 709,5	21,7	648,3
Субстандартні	67 860,3	52,0	6 071,9	55 831,5	42,0	7 228,4	57 048,5	39,0	7 878,7
Сумнівні	11 589,1	8,9	3 838,0	10 980,4	8,3	4 085,8	15 499,9	10,6	5 971,6
Безнадійні	2 520,6	1,9	2 487,5	3 016,7	2,3	2 964,1	5 347,8	3,7	5 230,4
Всього	130 393,5	100,0	13 156	132 901,5	100,0	15 457,6	14 643,6	100,0	20028,6

Для розрахунку розмірів резервів кредити класифікують за 2 критеріями. За фінансовим станом позичальника, а також за характером погашення позичальником заборгованості. Виходячи з погашення позичальником кредитної заборгованості за основним боргом та відсотків за нього погашення є: *добре* (якщо заборгованість за кредитом та відсотки за нього сплачуються у встановлені строки, та за кредитом, пролонгованим 1 раз на строк не більше 90 днів); *слабке* (якщо прострочена заборгованість за кредитом та відсотки за нього становлять не більше 90 днів); *недостатнє* (якщо прострочена заборгованість за кредитом та відсотки за нього становлять понад 90 днів) [5].

Відповідно до перелічених критеріїв кредитний портфель банків класифікується за групами, які поділено за такими ознаками: за ступенем погашення заборгованості та фінансовим станом позичальника. На підставі класифікації позик комерційний банк створює резерв щодо кожної групи кредитів. Резерв має бути сформований у повному обсязі відповідно до сум фактичної кредитної заборгованості за групами ризику та встановленого рівня резерву [3, с. 62].

Оцінка кредитоспроможності позичальника здійснюється на другому етапі процесу кредитування. Вона передбачає здійснення якісної і кількісної оцінки позичальника з метою оцінки ступеня кредитного ризику. Завдяки оцінці кредитоспроможності здійснюється відсів кредитів, які суперечать кредитній політиці банку.

Окрім внутрішніх існують і зовнішні способи зниження ризику, які свідчать про те, що банк передає відповідальність за кредитний ризик (повністю чи частково) комусь іншому, прагне розподілити ризик серед головних суб'єктів чи, наприклад, передати його страховій компанії. Розподіл ризику полягає в тому, щоб покласти певну частку відповідальності за ризик на того

співучасника кредитного проекту, який краще ніж інші, здатний його контролювати. Зменшення кредитного ризику банку шляхом його розподілу між кількома забезпечується завдяки зменшенню обсягу позички для банку і відповідно можливих втрат при її неповерненні.

Забезпечення - це система виконання позичальником інтересів банку, що дозволяє цьому банку у разі неповернення позики повністю або частково компенсувати витрати за кредитні операції. Забезпечення може бути різних видів: застава, гарантії і поручительства, інше (свідоцтва страхових компаній, вимоги за заробітною платою). Зазначимо, що в сучасних умовах банк неодмінно повинен управляти ризиком задля ефективного свого функціонування. Можлива відмова від ризикового кредиту зводить ризик для банку до нуля, але у такому разі він втрачає свої доходи від цих операцій, що також не є вигідним при регулярному застосуванні. Отже, необхідно застосовувати такі методи та шляхи мінімізації кредитних ризиків, при яких вони будуть мінімальними.

ВИСНОВКИ

З наведеного вище можна зробити такі висновки:

- при здійсненні кредитування банк може діяти декількома способами: або прийняти кредитний ризик або мінімізувати його;

- мінімізувати кредитні ризики можна за допомогою внутрішніх і зовнішніх методів мінімізації, кожен з яких є доцільним та ефективним.

Отже, для зниження кредитного ризику банку необхідно зробити детальний аналіз ризику, підібрати необхідні методи його вимірювання та способи мінімізації з метою, щоб уникнення негативного його впливу на діяльність банку в цілому.

Проте складність цього питання та ряд специфічних аспектів вимагають подальших наукових пошуків шляхів мінімізації кредитного ризику.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верхуша Н. П. Методи мінімізації кредитного ризику банку / Н.П. Верхуша // Вісник Української академії банківської справи : науково-практичний журнал. – 2010. – Вип. № 2(29). – С. 23.
2. Вітлінський В. Концепція стратегії кредитного ризику / В. Вітлінський, Г. Великоіваненко, Я. Наконечний, О. Пернаривський // Банківська справа. - 2000. – Вип. №1. - С. 39 - 42.
3. Івасів Б. / Економічний зміст та форми страхування кредитів // Б. Івасів, М. Кланків // Вісник НБУ. – 2008. – Вип. №7. - С. 62.
4. Ілляшенко С. / Кредитні ризики та створення резервів для їх покриття // С. Ілляшенко // Вісник НБУ. – 2009. – Вип. №6. - С. 38.
5. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні // Постанова правління Національного банку України від 28.08.2001р. - №368 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
6. Офіційне інтернет-представництво НБУ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.bank.gov.ua
7. Офіційний сайт ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.privatbank.ua

Одержано 15.05.2014 р.